

Красиві двадцятилітні

КУПИТИ

Про книгу

Автопортрет культового польського письменника 50-60-х років Марека Гласка на тлі комуністичної Польщі й не набагато розумнішої Франції, упокореної Німеччини і войовничого Ізраїлю, а також ідеологічного тиску і богемних розваг, міліцейського шантажу і нічних ресторанів, психіатричних клінік, в'язниць і борделів.

Міркуючи логічно, мало який народ має так багато шансів на добру літературу, як ми... У нас є все: нещастя, політичні вбивства, вічна окупація, доноси, злидні, розпач, пияцтво – заради Бога, чого ж нам ще треба?

Марек Гласко

Красиві
згадування і тні

Марек
Гласко

Марек
Гласко

Красиві
згадування і тні

Марек Гласко

Красиві двадцятилітні

Переклад з польської Олександра Бойченка

Чернівці – 2017

БКБ 84(4Пол)6-Гласко-44
Г 52

Гласко, Марек

Красиві двадцятилітні / Марек Гласко ; пер. з пол. Олександра Бойченка. – Чернівці : Книги – XXI, 2017. – 224 с.

ISBN 978-617-614-166-2

«Красиві двадцятилітні» – автопортрет культового польського письменника 50-60-х років Марека Гласка на тлі комуністичної Польщі й не набагато розумнішої Франції, упокореної Німеччини і войовничого Ізраїлю, а також ідеологічного тиску і богемних розваг, міліцейського шантажу і нічних ресторанів, психіатричних клінік, в'язниць і борделів. Написана «дивною мішаниною жаргону, урядових повідомлень, лексики вулиці й партійних зборів», ця пародія на автобіографію – попри весь її художній вимисел – є одним із найправдивіших літературних відображень найбрехливішої епохи в історії Східної Європи і найвідомішою книжкою автора, яка дотепер продовжує здобувати собі численних прихильників у всьому світі.

БКБ 84(4Пол)6-Гласко-44

Перекладач висловлює подяку фундації Kolegium Europy Wschodniej за можливість плідно попрацювати на Літературній резиденції в Замку на воді у Войновицях у рамках програми A-i-R Wro – Europejska Stolica Kultury Wroclaw 2016.

Книгу видано за фінансової підтримки польського Інституту Книжки

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання у будь-якій формі та в будь-який спосіб, у тому числі електронно, без письмової згоди правовласників заборонено.

Перекладено за виданням: Marek Hłasko. Piękni dwudziestoletni. – AGORA SA, Warszawa. – 2014.

Copyright © by Agnieszka Maria Czyżewska-Stempa

Copyright © by Małgorzata Anna Wolf

ISBN 978-617-614-166-2

© Книги – XXI, видання українською мовою, 2017

© Олександр Бойченко, переклад, 2017

© Анна Стъопіна, обкладинка, 2017

Усі права застережено

Марек
Ласко

красиві
двадцятилітні

Шнурівочки, ремінець, краваточка

Року тисяча дев'ятсот п'ятдесят восьмого, в місяці лютому, я вийшов на летовищі *Orly* з літака, який вилетів із Варшави. Я мав при собі вісім доларів; мені було двадцять чотири роки; я був автором виданої збірки оповідань і двох книжок, які мені видавати не хотіли. Також я був лавреатом Премії Видавців, яку отримав за кілька тижнів до від'їзду з Варшави. І ще одне: мене визнали за людину пропащу й абсолютно не сумнівалися, що я вже ніколи нічого не напишу. Як сказано, мені тоді було двадцять чотири роки: ті, що так швидко поховали мене з майстерністю професійних гробарів, були старшими за мене років на тридцять або й більше. Адольф Рудніцький якось написав, що наймоднішим напрямом у польській літературі є чавлення і нищення. Той самий Адольф Рудніцький, коли я опублікував своє перше оповідання, запитав мене: «Чи ваші колеги вже говорять, що вам кінець?». «Чому?», – запитав я. «Бо я, – сказав Рудніцький, – коли написав «Щурів», свою першу книжку, зустрів Кароля Іжиковського, й Іжиковський запитав: чи ваші колеги вже говорять, що вам кінець?».

Виходячи з літака на летовищі *Orly*, я думав, що найпізніше через рік повернуся до Варшави. Сьогодні я знаю, що не повернуся до Польщі ніколи; однак, пишучи це, я також знаю, що хотів би помилитися. Багато років я не розмовляв польською; моя дружина – німкеня; всі мої

друзі – американці або швейцарці, і я з жахом зауважив, що почав думати чужою мовою й перекладати собі подумане польською. Я знаю, що це означає мій кінець: мої варшавські гробарі не помилилися. Люди цієї професії помиляються найрідше.

Я ніколи нікому не говорив про мотиви, які схилили мене залишитися на Заході. На запитання журналістів я відповідав найбільш по-дурному, як тільки міг; врешті вони відчепилися від мене. Я не знав, як відповісти, чому я покинув свою країну, бо ніколи її не покидав. Спробую однак написати про те, чому я живу в іншій країні, а точніше, в інших країнах: я жив уже в Англії, Іспанії, Німеччині, Швейцарії, Франції, Австрії, Данії, Ізраїлі та ще в кількох.

Я почав писати у вісімнадцять років; винна в цьому моя мама, яка давала мені читати книжки – так, що це стало моєю другою згубною звичкою. Школу я не закінчив: частково внаслідок сімейних ускладнень, частково внаслідок констатованого вчителями ідіотизму. До сьогодні я не впевнений, чи між фізикою, алгеброю, математикою і хімією існує якась різниця, і ніколи про це не довідаюсь. Не знаю, чи сорок дев'ять можна поділити хоч на якесь число; якщо це якимось дивом узагалі вдасться, то напевно не мені. Крізь початкову школу я пропхався лише завдяки тому, що вчителем математики там був той самий учитель, який викладав польську. Коли під час війни я ходив до варшавської школи сестер-черниць на Тамці, там панував звичай чіпляти найгіршому учневі величезні осячі вуха з паперу; я носив їх постійно. Після війни, «як постала нова Польща», моя ситуація дещо покращилася: мені вже не треба було носити осячі вуха – я просто стояв собі в кутку, повернений лицем до стіни. В таких умовах важко чогось навчитися, але до восьмого класу я давав собі якое раду, виїжджаючи на творах із польської.

Потім почалася каторга. Із загальноосвітньої школи мене вигнали за недоумкуватість: це була школа номер

два імені Ля Гвардії, згодом – імені Марії Конопницької. За клопотанням класного керівника мене скерували – не впевнений, що точно згадаю назву, – до психотехнічної консультації чи чогось подібного. Там мені казали складати якісь кубики, вписувати відсутні слова до якихось ідіотичних текстів і ставили шокуючі запитання про моїх батьків та інших родичів; нарешті наказали роздягнутися догола і визнали непридатним до навчання в школі гуманітарного типу; мене послали до Вроцлавського торговельного училища – навіть кооперативно-торговельного, очевидно, виходячи з принципу, що ідіоти необхідні в торгівлі; можливо, йшлося про благо покупців. Не знаю.

Кар'єра моя закінчилася по кількох уроках математики. Тим часом у Варшаві відкрили театральний технікум; ми поїхали разом із моїм братом Юзефом: три місяці брат виконував замість мене завдання з математики, хімії й алгебри, але в результаті так званих родинних чвар перестав; мене знову вигнали. Це був добрий навчальний заклад; він містився в будинку варшавської УМСА¹ з басейном. Директором училища був – наскільки пам'ятаю – Жмігородський, імпозантний бородань, який міг би зіграти капітана корабля за оповіданням Конрада «На межі сил». Там я також познайомився з Басею Свідзінською – гарненьким рубенсівським ангеликом – і запалав до неї почуттям. Без взаємності.

Я повернувся до Вроцлава, де став на роботу й одночасно ходив до вечірнього ремісничого училища; вже й не пам'ятаю, за що мене вигнали. Тоді я почав грати у спортивному клубі на позиції центрального нападника. Я не був здібним гравцем, але відзначався на полі тваринною жорстокістю. Як у тому оповіданні Чапека, секретар

---

¹ УМСА (англ. Young Men's Christian Association) – Молодіжна християнська асоціація.

клубу викликав мене перед кожним матчем і говорив: «Гласко, якщо не скосите принаймні двох, вилетите з клубу за порушення дисципліни». У тому ж спортивному клубі я навчився грати в покер; і там-таки познайомився з Тадеком Мазуром – «небожем» одного з тих письменників, які не надто ведуться на жіночі принади. Тадек сам пробував писати; я іноді заходив до нього й таким чином познайомився з його «вуйком» – це була перша людина пера, з якою я познайомився особисто. Ще я там познайомився зі «Шведом» – іншим приятелем, який потім був нашим лівим нападником і вмів копнути суперника спочатку в голілку, а коли той падав – у лице. Шведка – це удар лівою або правою стороною бутси – зовнішньою, зрозуміло. Швед умів так копнути гравця, що суддя цього не зауважував. Попри це він був дуже ввічливий: завжди допомагав підвестися травмованому і кланявся судді. Згодом я бачив подібного типа, це був боксер легкої ваги Дебіш із Лодзі, «джентльмен рингу»: він примудрявся, не змигнувши оком, одночасно вдарити противника нижче пояса і заїхати йому ліктем у надбрівну дугу; після чого зі скрушним виразом обличчя кланявся судді. Дев'яносто відсотків боїв він вигравав технічним нокаутом.

Із Тадеком і Шведом ми щонеділі ходили до вроцлавської Зали Століття, де відбувалися боксерські поединки. Однак, не маючи у своєму розпорядженні фінансових засобів, пролазили через дах, що не виключало можливості втратити життя. Господарем зали був у ті часи суддя Мікула – атлетичний товстун, який виганяв нас копняками; втім, згодом він полюбив нас усіх за фанатизм і впускав без квитків. Нашим кумиром був тоді Ришард Валюга – здається, з *IKS* (Вроцлав). Це був добрий *fighter* із сильним ударом і чудовою технікою; проте пізніше ми всі закохалися в «Ляльку» Касперчака, нашого першого повоенного чемпіона Європи. Відвідуючи поединки, я познайомився – віддалено – з двома іншими письменниками.

Одним був Стась Дигат, що завжди сидів у першому ряді зі сповненою осуду міною; а під час чемпіонату Польщі 1949 року я побачив «Страшного Юзя» Прутковського. Я тоді оглядав найкращий бій у своєму житті: Анткевіч – Базарнік у найлегшій. Але ідеалом нашим був «Толек». Щоб подивитися бій «Толека» з чехословаком Тормою, ми втрюх приїхали без квитків із Вроцлава до Варшави, без квитків проникли на арену і без квитків повернулися до Вроцлава.

Усі ми – Тадек, Швед і я – жили з того, що грали в покер. Потиху бізнес почав занепадати: за азартні ігри нас виключили з клубу; Тадек сів у в'язницю, а ми зі Шведом узялися за бандитизм. Першу серйозну справу ми провернули в торговельному училищі. Про можливість цієї потіхи нас поінформував інший клубний товариш – Качур. Качур вибив, нібито мимохіть, вікно в роздягальні, що виходило на сусідню вулицю. Наступного дня Швед уже чекав там, а я, прихопивши портфель, зайшов з іншими учнями до роздягальні й сховався за пальтами. Я тоді був малим хлопцем зі щирим поглядом слов'янина, який бреше в живі очі. Почався урок; сторож замкнув роздягальню на ключ; тоді я почав вибирати цінніші речі і передавати їх Шведові; потім сам виліз через вікно, і вже за годину ми продали все на площі єпископа Нанкера, де містився чорний ринок. Певного дня ми довідалися, що в другій загальноосвітній гімназії на вулиці Сталіна відбудеться шкільна забава і що туди прийде поручник СБ, який був закоханий в одну з учениць. Ми були глибоко переконані, що поручник залишить пістолет у гардеробі, і я вже був там. Зброя кілька разів стала нам у пригоді; однак потім Швед напився, загубив пістолет – і наша спілка припинила існування.

Мені на той момент сповнилося шістнадцять років, і оскільки я ніде не вчився, то за законом мусив

улаштуватися на роботу. Я працював помічником водія в держбуді; потім у фірмі «Пагед»², на базі Клодська Бистриця. Я написав про це книжку³; багато років потому Кшиштоф Тьопліц у статті «Святі немовлята» твердив, що це оповідь про людей, як їх собі уявляє маленький Маречок. Мене багато разів запитували, чи там справді було так, як я описав. Ні, було не так. Було значно гірше: ми вставали о четвертій ранку, а о десятій вечора закінчували розвантажуватися на станції; потім їхали ще сорок кілометрів додому, що вантажівкою марки *GMC* із причепом забиравало гірськими дорогами близько двох годин. Відтак ми ще готували собі їсти і щойно після того лягали спати. Неділя і свят не було; під кінець місяця начальник бази у Клодській Бистриці доводив до нашого відома, що ми виконали план десь на сорок, інколи на сорок п'ять відсотків. Я там працював відносно недовго: звільнився, бо мені загрожувала в'язниця за економічний саботаж. За той час я бачив дві смертельні аварії й один перелом хребта; зрештою, той чоловік, здається, теж помер у лікарні, оскільки ми не мали змоги відтранспортувати його негайно; наші вантажівки призначалися для перевезення колод, тож його не було куди покласти. Я заробляв тоді близько семи-сот злотих на місяць.

Тадеуш Конвіцький сказав мені: це не книжка, це вестерн. Він мав рацію. Я ніколи не міг зрозуміти, в чому полягає біда польської літератури. Міркуючи логічно, мало який народ має так багато шансів на добру літературу, як ми, поляки. У нас є все: нещастя, політичні вбивства, вічна окупація, доноси, злидні, розпач, пицтво – заради Бога, чого ж нам ще треба? Живучи

---

² Пагед (польськ. Paged) – Польська агенція експорту деревини.

³ Повесть «Наступний до раю». Сам Гласко називав її сповіданням.

в Ізраїлі, я мешкав з найгіршими покидьками, проте ніколи не зустрічав людей у такому відчаї, людей настільки озвірілих і нещасних, як у Польщі. В основі вестерну лежить манія справедливості: самотній чоловік, який мусить знищити зло і насилля. Не важливо, що при цьому продукуються тисячі халтур, зате Джесі Джеймс, Ерп та інші швидкорукі є постатями правдивими. Такою постаттю міг би бути комуніст: герой, який встановлює лад і спокій у випаленому краї, серед людей, деморалізованих нещастями, – якби лише комуністам про це йшлося. Я прочитав гори сміття про *commies* і не зустрів такого героя. Один тільки Єжи Анджеєвський показав комуніста: це Подгурський з «Попелу й діаманта». Подгурський судить чоловіка, який був капо в концтаборі, але свій перший поєдинок програє. Він – ще людина; за кілька років Подгурський, імовірно, став би майором із шедевра Анджея Мандальяна. Або слідчим Клеткіним із Кестлера. Але найімовірніше – Рубашовим, справу якого веде Клеткін.

Якщо говорити про мене, то я не маю нічого проти *commies*. Доки вони чинять паскудства, а я можу про це писати, для мене все ОК. Я – лише свідок на звинувачувальному процесі; справа мені байдужа, аби сам процес був цікавий. Це все. Дане мені життя – лише оповідь; але як я її розповім – це вже моя справа. Тільки про це мені йдеться.

Пишучи, я запитав одного свого приятеля, чи маю я рацію, коли кажу, що у нас, поляків, є все необхідне для доброї оповіді. Він сказав, що ні, сказав, що поляки – надто втомлені й одурілі; і надто впокорені. Не розумію: чи хірург має право бути втомленим, коли до нього привозять людину, яку треба оперувати? Не знаю. Пам'ятаю, як, стоячи одного разу з Павелом Герцом при барі, я скаржився йому на проблеми, на безгрошів'я, на труднощі з редакторами. Герц подивився на мене

з відразую і сказав: «Якщо я добре вас розумію, ви хочете зайнятися писанням. Це заняття не є приємним ані для вас, ані для людей, які будуть вас читати. Чого ж ви очікуєте?». Знизавши плечима, він відвернувся; наша розмова була закінчена.

Отже, я звільнився тоді з лісу, повернувся до Варшави і пішов працювати на підприємство «Метробуд». Я працював вантажником; за якийсь час перевівся до відділу забезпечення. Це була прекрасна робота: я просто ходив містом із замовленнями на автомобільні запчастини по різних закладах, і там мені штампували печатку: «ЗАПЧАСТИНИ ВІДСУТНІ». Потім я йшов до так званого усупільненого сектору, тобто до малих ремісничих закладів. Єдина різниця між державним і усупільненим сектором полягала в тому, що в державному мені штампували «ЗАПЧАСТИНИ ВІДСУТНІ», а в усупільненому – «ЗАПЧАСТИН НЕМА». Це все. Після чого складався так званий «протокол про необхідність закупівлі», який підписували заввідділу забезпечення, директор підприємства, парторг, водій зіпсутого автомобіля і начальник майстерні. Тоді я брав пляшку горілки і їхав до знайомого комірника з іншої фірми, який давав мені потрібну запчастину. Потім я йшов до комісійного магазину на вулиці Хмельній, де цю запчастину закладав; мій спільник приходив за годину і викупував її, відтак ми влаштовували світське прийняття. Це була моя власна система: саме тоді я навчився мислити драматично.

Котрогось дня прийшла якась страшна баба, і мене викликав директор бази.

– Член партії?

– Ні.

– Товариства польсько-радянської дружби?

– Ні.

– Профспілки?

– Ні.

– То будеш робітничим кореспондентом.

Та страшна баба була з «Трибуни Люду». «Трибуна Люду» мала своїх так званих «позаштатних кореспондентів», які писали про недуги й досягнення на підприємствах. Тож я почав писати про те, що бракує запчастин, що автомобілі надто довго простоюють, бо не вистачає заправок, які до того ще й не автоматизовані, і про всілякі подібні речі. Одного дня мене викликали до «Трибуни Люду» і вручили нагороду: це був роман Анатолія Рибаківа «Водії». Не забуду його ніколи.

Це була перша соцреалістична книжка, яку я прочитав. Мушу зізнатися, що я остовпів. Таке дурне навіть мені до снаги, сказав я собі. І почав.

Із «Метробуду» мене вигнали. Я не міг знайти роботи: забагато було водіїв, замало автомобілів. «Трибуна Люду» запхала мене до Варшавського споживчого кооперативу; коли я зорієнтувався, що став інформатором міліції, було вже запізно.

Праця у ВСК була дуже важка: база містилася на вулиці Соколовській – я мешкав на Маримонті. О четвертій ранку я мусив бути на базі; часто вставав о другій і йшов пішки через Повонзки. Я йшов сплючи – буває й таке. Далі починався кошмар: двигун не хотів заводитися; треба було лізти під картер із запаленою паяльною лампою, бо гаряча вода, яку для нас гріли нічні водії, допомагала не більше, ніж стрибуніві без парашута «Отче наш». Врешті-решт ми рушали на овочевий ринок – там уже чекали селяни-зеленярі, які їхали цілу ніч. О сьомій ранку Варшава мусила мати годину. Ми завжди їздили вчотирьох: я, мій помічник, експедитор і вантажник. Експедитор платив селянинові готівкою, городина розділялася на три сорти. За перший сорт платилося найбільше; експедитор виписував селянинові квитанцію на перший і платив, як за третій.

Селянин не мав вибору: у наших експедиторів існувала умова з експедиторами Міської роздрібної торгівлі. Якщо селянин не хотів продавати, у нього не купував ніхто, і він, викинувши городину, мусив повертатися додому. Цієї умови ніхто не порушував: ані наші з ВСК, ані ті з МРТ. За таке грозило, як це називають газети, «поножів'я». Дуже точна назва.

У такий спосіб можна було трохи підзаробити зліва; коли близько сьомої ми поверталися на базу, там завжди чекала міліція і перевіряла, чи ми не п'яні; це був контрольний пункт. Заняття їхнє було безглузде, оскільки водій ВСК, як то кажуть селяни, просто не мав права бути тверезим. Відтак ми купували пляшку горілки і вручали її міліціонерам, що чекали «на брамі». Так робили ми, водії з овочевої. Водії із Зомбковської – тобто горілчаної – давали собі раду на свій лад. Горілку вкрати важко: у разі розбиття пляшки належить показати запечатану шийку і долучити протокол про бій. Але на це шкода було витратити час. Тому водії брали шприц із голкою для внутрішньом'язових ін'єкцій, витягали з кожної пляшки сотку горілки і компенсували водою.

Потім мене перевели з овочевої на бойню. На бойні красти було найважче, але крали й там. На виїзді з важниці начальник бойні записував вагу машини, далі треба було їхати на склад об'їзною дорогою. Я зупинявся і говорив помічників: «Здзішку, зливай воду». Помічник лягав під вантажівку і відкручував кран радіатора: таким чином машина ставала легшою на двадцять кілограмів, і цю різницю ми покривали м'ясом. Потім, відразу за воротами бойні, знову заливали воду. Врешті-решт на бойні здогадалися, тоді ми почали зливати бензин. Куди ми збували м'ясо – ті двадцять кілограмів – залишиться моєю таємницею.

Нашим – водіїв ВСК – прокляттям були так звані «картопляні операції». Тоді доводилося їздити по кар-

топлю на села; але продати її не було кому. Ми, варшавські шофери, і тут упіймали свого синього птаха. На «операцію» виїжджало кільканадцять машин; ліпші вантажівки брали на буксир гірші; спідометр накручував кілометри, а бензин ми потім продавали приватним таксистам. Мені тоді було вісімнадцять років; пишучи про це сьогодні, я не відчуваю сорому. Хай буде соромно тим, хто мене до цього змушував. Працюючи по чотирнадцять годин на добу, разом із неділями й святами, я заробляв близько семисот злотих на місяць. Житла я не мав, мешкав у коридорі. Перший костюм я придбав собі у двадцять два роки. Тепер мені навіть костюм непотрібний: все одно нема куди виходити.

Сила *commies* полягає в убогості їхньої ідеології; німецький робітник підраховує собі, що після того, як маєток Тіссенів чи Крупнів націоналізують, його дохід зросте на тисячу відсотків. Сила *commies* полягає у фантастичності явища. Якби я сказав німецькому робітникові, що, працюючи по чотириста двадцять годин на місяць, міг купити собі за це пару нікчемних черевиків, він знизав би плечима й відійшов. А сьогодні, якби я сказав своєму помічникові: «Здзішку, німецький водій може впродовж року купити собі машину; за місячну зарплатню – чотири комплекти одягу; він може поїхати у відпустку до Італії», – то дістав би в зуби так, як не діставав ще ніколи. Німецькі журналісти завжди мені казали: «Не забувайте, що вони першими підкорили космос». Я не інженер, але мені здається, що про технічний успіх можна говорити лише тоді, коли знаєш суму інвестиції. Якщо коштом тисячі дерев продукується тисяча зубочисток, то це просто забава. Кеннеді чи Джонсон мусить сперечатися з Конгресом за кожен гріш, який іде на *space-action*; американський народ знає всі ті цифри з преси і телебачення; роками вони сміялися, сидючи перед телевізорами й оглядаючи ракети, які падали на третій секунді польоту.

Не знаю, скільки людей замучили й ліквідували, перш ніж Гагарін показав світові своє лице; і не знаю, скільки було невдалих спроб. Допоки не знатиму цього, я не зможу тішитися з успіхів моїх примхливих братів.

Але тоді, в тисяча дев'ятсот п'ятдесят другому році, я про це ще не думав. Я думав про цілком інші речі того дня, коли стояв у палаці Мостовських, і черговий міліціонер сказав мені:

– Ремінець. Шнурівочки. І краватку.

– Краватки не ношу, – сказав я і підписав протокол.

Кумиром моєї молодості не був ані Гемінгвей, ані Єжи Анджеєвський. Ним був Тадеуш Барвінський, офіцер Служби Безпеки. Як уже сказано, я працював у Варшавському споживчому кооперативі водієм: туди мене направив начальник відділу позаштатних кореспондентів «Трибуни Люду». Це був тисяча дев'ятсот п'ятдесят другий рік. У ті часи на кожному великому підприємстві був так званий «Особливий військовий відділ»; іноді це називалося «Особливий відділ охорони» або ще якимось інакше. Це був осередок Служби Безпеки; референт – таку посаду займав той «особист» – мав своїх стукачів серед працівників відповідної установи, які постачали йому інформацію про людей, а він уже знав, що з нею далі робити.

Одного дня, близько сьомої години вечора, коли я заїхав на базу, диспетчер сказав мені:

– Тебе викликає «особист».

– Ти працюєш сьогодні в нічну? – запитав я його.

– Так. До шостої.

– Якщо не повернуся, скажи моїй мамі.

– Якби ти мав не повернутися, вони б загребли тебе з дому, – сказав він.

Якби я в ті часи читав Гемінгвея, то відповів би: «Це одна з тих речей, яких ніколи не знаєш заздалегідь». Але я сказав лише: «Бог один знає».

І пішов. Там сидів малий чоловічок в окулярах; двері були оббиті шкірою; певно, йшлося про те, щоб викликати у допитуваного відчуття жаху. Все – як у поганих фільмах. Колись я бачив такий фільм чи, може, читав книжку:

« – Знаєш, що це таке? – запитав Шон, беручи зі столу чайну ложечку.

– Срібло, – сказав Джек. – Ти купив це у Гаррі-Коня. Це з того нальоту на 77-ій стріт. Цим можна мішати чай. У тебе дуже поганий чай, Шоне. Такий п'ють у вас в Дубліні?

– Не тільки такий, – сказав Шон, криво посміхаючись. – Подають і добрий, в одному барі, який називається «Брудний Дік». А щодо ложечки, то нею ще можна виколупати око.

Того крику Треппенджеландер не забуде ніколи.

Або інше:

«Постріл із сорок п'ятого рявкнув коротко, я вистрілив їй прямо в живіт, думаючи: «Мікі, там же сидить твоє дитя». Але я не міг інакше. Господи Боже, я справді не міг інакше. Я подумав про те, як Нік ішов на стілець, і про його лису голову, яку йому поголили, щоб краще прилягав електрод. Якби не Нік, я, може, й зміг би інакше. Але я не міг. Я схилився над нею і дивився, як конає світло в її очах.

– Як ти міг? – шепнула вона.

Я помовчав хвилю, потім сказав:

– Це зовсім не було важко».

Втім, можливо, я цитую не точно. Але не в цьому річ. Зі мною все було не аж так потішно. «Особист» наказав мені сісти.

– Ім'я і прізвище?

– Марек Гласко.

– Дата народження?

– Чотирнадцятого, першого, тридцять четвертого.

- Місце?
- Варшава.
- Батько?
- Мацей.
- Професія?
- Адвокат.
- «Особист» здивувався.

- Адвокат?
- Адвокат.
- Живий?
- Ні.
- Мати?

І так далі, і так далі. Нарешті він сказав:

- Вас направила сюди «Трибуна Люду»?
- Так.
- Як позаштатного кореспондента?
- Так.
- Чому ви перестали писати?
- Працюю по чотирнадцять годин на добу. Нема коли.
- Більше писати не мусите, – сказав «особист». – Про все будете розповідати мені.
- Про що?

Тепер починається Майк Гаммер. Зрештою, може, «Лорд Лістер, або Таємничий незнайомиць». У всіх тих книжечках завжди було «або». «Лорд Лістер, або Таємничий незнайомиць». «Кен Мейнард, або Месник прерії». «Джордж Роліч, або Шістнадцятилітній підліток серед тугів». Але найліпший був Лістер. Моя мама, яка спонукала мене читати, підсунула мені якомсь Жеромського; мені тоді було десять років. Я прочитав речення: «Сниця запустив хижий погляд своїх зіниць в її душу», – і відчув себе назавжди вільним від обов'язку читати Жеромського. Я взяв повне зібрання, видане Мортковічем, і заніс на вулицю Цеплу, де містилася лялькова майстерня й водночас букініст. Повного Жеромського я обміняв

на лорда Лістера і ще одного, який завжди говорив: «Я ніколи не подаю руки шульзі. Це не раз рятувало мені життя». Не пам'ятаю вже, як звали того швидкорухомого. Мама списала мене ременем, який залишився ще від мого діда; дід був комендантом пожежної служби столичного міста Варшава, а всі ми знаємо, що ремені пожежників – найширші і мають найбільше мідних застібок.

«Майк» вийняв пістолет.

– Знаєте, що це?

– Знаю.

– Що?

– Радянський пістолет ТТ.

– А звідки ви це знаєте?

– Бачив у фільмі з Павлом Кадочніковим. Кадочніков був радянським розвідником і мусив убити німецького шпигуна. Він дістав пістолет і сказав: «Владою і правом, даними мені Батьківщиною...».

«Особист» перервав мене:

– Маєте наречену?

– Маю.

– Як звати?

Я сказав. І так ми собі теревенили дві години; він виходив і залишав пістолет на столі; повертався і знову виходив: це був психологічний тиск. Врешті-решт я підписав протокол, що маю наречену Ванду, що пістолет марки ТТ відомий мені тільки з фільму, що я був нападником у клубі, і так далі, і так далі. Коли я сьогодні пишу це, воно мені самому здається не надто правдоподібним. Але тоді, підписуючи протокол, я подумав: «Чекай, синку. Хай я принаймні довідаюсь, як тебе охрестили». Протокол повинні підписувати і допитуваний, і слідчий. Його звали Тадеуш Барвінський.

Мене арештували кілька днів потому за відмову в співпраці. Аргументація офіцера міліції – цього разу

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка,
повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ